

Mos, een plantaardige spons

Vincent van Gogh schilderde "De turfschuit" in zijn Drentse periode (1883). Turfwinning was zo'n 500 jaar geleden ook belangrijk in de omgeving van de **Menmoerhoeve**. Turf bestaat voor een groot gedeelte uit mos: **veenmos**. In 1590 werd Breda bevrijd van de Spaanse bezetter door **75 militairen** die verstopt zaten in een **turfschip**. De schipper was Adriaan van Bergen uit **Etten-Leur**.

Mossen zijn oeroud

Mossen zijn wel 450 miljoen jaar oud. Ze hebben geen bloemen, geen zaden, geen wortels, geen vaatbundels. Toch weten ze zich prima te handhaven in de natuur.

Sponzen

Mossen kunnen heel veel water opnemen en zijn daarom een soort plantaardige **sponzen**. **Veenmos** is op die manier cruciaal geweest voor de verlanding van **moeras** gebieden, de vorming van turf en daarmee het ontstaan van Nederland.

Er zijn drie groepen mossen

Levermossen

Hauwmossen

Bladmossen

In tegenstelling tot zaadplanten verspreiden mossen zich via **sporen** die in speciale sporendragers worden geproduceerd.

Mossen zijn echte **oer-planten**. Ze zijn daarom biologisch interessant. Ze hebben ook een belangrijke rol gespeeld in de **geschiedenis** van Nederland.

Mos, een plantaardige spons

Mossen zijn echte oerplanten. Je komt ze vaak tegen op schaduwrijke, vochtige plekken. Mossen hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van Nederland. Ze vormden het hoogveen wat leidde tot de winning van turf. Dit gebeurde op vele plaatsen in Nederland, ook rondom de Menmoerhoeve.

De eerste mossen verschenen zo'n 450 miljoen jaar geleden op aarde. Tegenwoordig zijn er in Nederland zo'n 600 soorten mos. De herfst is voor deze plantjes het beste seizoen. Het is dan niet al te warm en vaak erg vochtig. Mossen kunnen water opnemen via hun hele oppervlakte. Je zou daarom kunnen zeggen dat mossen een soort plantaardige sponzen zijn.

Mossen hebben geen bloemen, geen zaden, geen wortels en geen vaatbundels. Ze verspreiden zich daarom ook niet via zaden zoals de meeste planten maar via sporen. Sporen zijn losse cellen die worden gemaakt in speciale sporendragers. Sporendragers lijken op hele kleine strooibusjes en staan bovenop een mos plantje. Als de sporen op de grond vallen kiemen ze en groeien ze uit tot een nieuw mos plantje.

De 600 soorten mos die we nu kennen zijn ingedeeld in drie groepen. Zo zijn er de levermossen. Dat zijn onopvallende plantjes die maar een paar centimeter groot zijn en die op de bodem groeien in de vorm van lobben. De tweede groep zijn de hauwmossen die wel wat lijken op de levermossen maar dan met langwerpige sporendragers. De grootste groep wordt gevormd door de bladmossen. Die zie je het vaakst in de Beleeftuin. Voorbeelden zijn Sterremos, Haarmos, Veenmos en Kussentjesmos.

Terug naar de Van Gogh Beleeftuin

Vincent van Gogh gebruikte mossen in zijn schilderijen, met name in een serie stilleven met vogelnesten in 1885, waarbij hij de aardse, groene en bruine kleuren van mos, bladeren en klei gebruikte om een realistische, natuurlijke sfeer te creëren, vaak op een donkere achtergrond om de texturen te benadrukken. Hoewel minder bekend dan zijn bloemen, toont zijn fascinatie voor vogelnesten en het gebruik van mos in deze periode zijn interesse in het detail van de natuur en het landschap rondom Nuenen.

Vogelnesten

Van Gogh schilderde vogelnesten, gemaakt van mos, takjes, gras en klei, op een neutrale achtergrond om de texturen en kleuren te accentueren. Hij verzamelde deze nesten en gebruikte ze als modellen, wat zijn verbinding met het Nederlandse landschap en zijn observatie van de natuur weerspiegelt.

Het mos droeg bij aan zijn palet van aardse tinten, die hij gebruikte om de rauwheid en schoonheid van de natuur vast te leggen, een contrast met de felle kleuren van zijn latere werk in Frankrijk.

Waarom Mos?

Van Gogh wilde de natuur zo getrouw mogelijk weergeven, en mos bood een rijke textuur en een specifieke kleur die hij kon gebruiken.

Symboliek: Vogelnesten, met hun mos en bladeren, symboliseerden leven, het huiselijke en de cyclus van de natuur, thema's die hem bezighielden.

Kortom, Van Gogh's gebruik van mos in zijn vroege werk is een belangrijk onderdeel van zijn stillevens, die zijn talent voor detail en zijn liefde voor de natuur tonen.

Van mos naar de turf en de Menmoerhoeve

De “spons-kwaliteit” van mossen is heel belangrijk geweest in de geschiedenis van Nederland. Eeuwen geleden bestond een groot deel van ons land uit uitgestrekte, onbegaanbare moerassen ook wel moeren genoemd. Veenmossen groeide heel erg goed in dit moeras en zogen heel veel water op. Hierdoor ontstonden er grote drijvende, plantaardige matten dat veen werd genoemd. Het mos bleef aan de bovenkant steeds maar aangroeien en aan de onderkant werd het niet afgebroken omdat het mos het water sterk verzuurde. Het zorgde zo, langzaam maar zeker, voor het ontstaan van land uit het moeras in de vorm van hoogveen. Later werd dit veen nog droger en compacter en werd het turf genoemd. Turf werd op grote schaal afgegraven en gebruikt als brandstof voor huizen en de industrie.

De turfwinning was een activiteit die op tal van plaatsen in Nederland plaatsvond. In Brabant was de Peel hiervoor een belangrijk gebied. Ook rondom de Menmoerhoeve werd eeuwen geleden turf gestoken. De naam van de boerderij zelf — letterlijk: 'boerderij aan het pad langs het moeras' — komt hier vandaan. In het huidige landschap zijn nog altijd zogenoemde 'merkpalen' te vinden. Deze palen geven aan hoe hoog de grond was, voordat de turf afgravingen begonnen.

De turfschuit

Vincent van Gogh legde de turfwinning vast in zijn Drentse periode (herfst 1883). Zijn schilderij "De turfschuit" toont hoe afgestoken turf met een kruiwagen naar een boot in een turfvaart wordt gebracht. Precies op deze manier werd de turf destijds ook in Brabant geoogst en vervoerd. Maar de turfvaart heeft ook historische betekenis voor Brabant. Denk maar eens aan het verhaal “Het turfschip van Breda” van 1590. Breda werd in de tachtigjarige oorlog bevrijd van de Spaanse bezetting doordat een turfschip de stad in kwam waarin soldaten zich hadden verstopt. De schipper heette Adriaan van Bergen en kwam uit Etten-leur. Dat is ook de plaats waar de soldaten aan boord zijn gegaan van het turfschip. Dankzij de mossen en een slimme list werd Breda bevrijd van de Spanjaarden.

